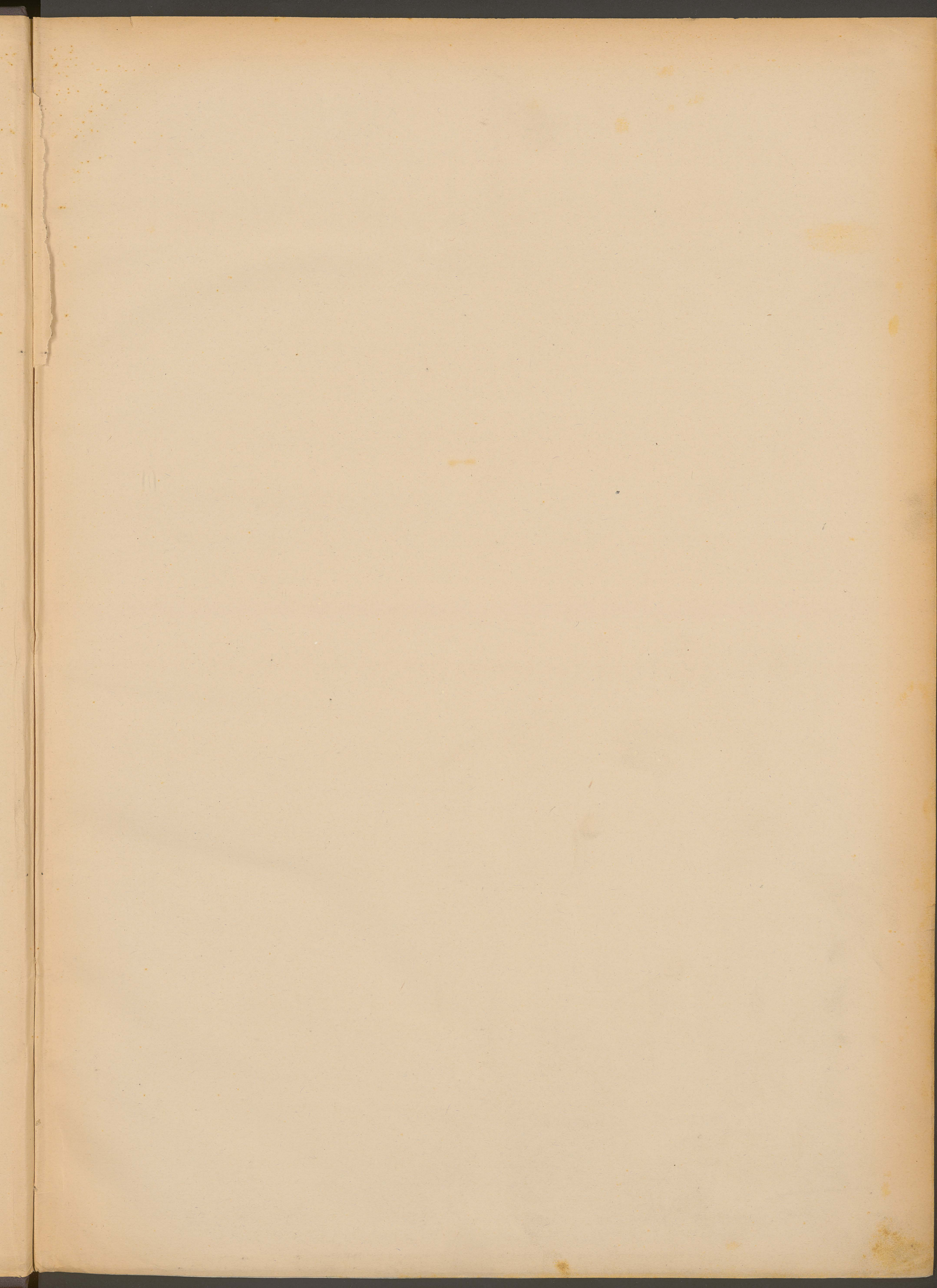

180

L II 2

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

ՏԵԼԵՔՐԱՆ № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւններէ համար վճարում են
իրաւանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ՏԵԼԵՔՐԱՆ № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱՎՈՒՄ Է

ՆԵՐԿԱՅ 1897 ԹԻԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(25-րդ ՏԱՐԻ)

ԴՐԱՎԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԿՐԻ

Կը հրատարակի թիֆլիսում, նոյն գիրքով, նոյն պրօգրամայով և նոյն ուղղու-
թեամբ: Մենք ստանում ենք սեփական հեռագրերն և:

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը թէ Թուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տան և
մէկ և տան ամսականը՝ 9 ռ., ինչ և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ.,
հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., մի ամսա-
կանը՝ 1 ռուբլի:

«ՄՇԱԿ»-ն գրվել կարելի է ԽՐԱԿԱՆԱԿԱՆ (Բաղարայան և Բարձրաբերդի անկիւն):

Կայտարարեալն ուրիշ քաղաքներէ «ՄՇԱԿ»-ն գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և
ծրարներ ուղարկելու, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցեով. ТИФЛИСЪ, Редакция «МШАКЪ», իսկ
արտասահմանէն՝ ТИФЛИС, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով.
բառին վճարվում է 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Մշակ» ըստինքներով տարեգրքանը. Հե-
ռագիրներ. Հայր Շարժման փրանսիական պար-
լամենտում.— ՆԻՔԻՐԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սեփական
հեռագրեր. Օրէցոր. Գաղթականների օգտին.
Սեր դրականութիւնը 1896 թ.ին. Նամակ Բի-
զայից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ Խճ-
րագրութեան. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱԿԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Երկու-
սարկ թիւքերը և հայոց հարցը. Նամակ Եգիպ-
տոսից. Արտաքին լուրեր.— ԹԱԿԻՆ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԵ-
ՌԱԿԻՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻ-
ՐԱԿԱՆ. Տարեմուտի նուէր:

«ՄՇԱԿ» ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵՐԶԱՆՈՒՄ

Ներկայ համարով «Մշակը» մանուկ է
իր գոյութեան 25-երորդ տարվայ շրջանը:
Այս տարի էլ «Մշակը» կը հրատա-
րակվի նոյն ծրագրով և ուղղութեամբ, ո-
րոնցով նա առաջ է դնացել իր գոյութեան
նախնայ քսան և չորս տարվայ ընթացքում:
Այդ ծրագրով պարունակում է իր մէջ
այն բոլոր խնդիրները, որոնք շոշափում են

ժողովրդի մտաւոր և հասարակական կեան-
քի զարգացման պայմանները: Այդ ուղղու-
թիւնը, լինելով ազատամիտ և առա-
ջադէմ, ձանաչում է իբրև կանոնաւոր
առաջադիմութեան շարիչ և զործունէու-
թեան եղանակ՝ ազատ քննադատութիւն,
հասարակութեան գործերի հանրային կազ-
մակերպութիւն և զործողների պատասխա-
նատուութիւն հասարակութեան առաջ:

Տարիների ընթացքում «Մշակ» միջոցով
և «Մշակ» հետ գուզընթաց կապակցու-
վել է մի մեծ առաջադիմական հո-
սանք, որ սկսել է արդէն մարմնանալ
կեանքի մէջ և ազդել հասարակական երե-
ւոյթների վրա: Այդ հոսանքը կատարելա-
պէս որոշ է իր գոյնով և բովանդակու-
թեամբ, և նրա ազդեցութիւնը տուել է բա-
րեքար հեռանկներ: «Մշակը» այսուհետեւ
էլ առաջ կը գնայ, խորատեսիլով խոչնդաներ
և արգելքներ և կամայ կամայ կը նուաճի
ամեն տեղ ժողովրդական կեանքի բոլոր
խաւերը: Այդ հսկայական գործի ուժեղ և

անձայր սիններ են, հիմքից մինչև գլուխը ա-
րիւնի մէջ չաղակալած:

Նոր բախտ... իսկ նրանք, այն թշուառները,
որոնք տարածվել են աշխարհի չորս կողմե-
րում...

Դրանք բախտի մասին չեն համարձակվում
մտածել: Եթէ կայ մի բարեբաղ ույժ, որ կարող
է զրանց պահել գերեզմանի ափին և թող չը
տալ որ անկուշտ հողը կընէ ամենքին,— դա
ամեն ինչ կը լինի զրանց համար.— թէ բախտ,
թէ երջանկութիւն, թէ կեանք:

Մի ժամ առաջ մեր տան գրանը ձեռքեր էին
բախում: Ես բաց արի. չէմբռնում կանգնած էր
ցնցոտիների մի կոյտ, որի մէջ երեւում էր մի
կնոջ դէմք. նրան կպած էր սիրուն, փաթիլի
աղջիկ, բայց նոյնպէս ցնցոտիների մէջ:

Ազգայնոր ցնցոտիները երբէք գէպի ինձ այն-
քան անողորմ չեն եղել, ինչպէս այս անգամ:
Կատարեալ զժողովրդութիւն էր, որ իմ առաջ
չէր կանգնած սովորական մարտերով: Խոտո-
վանքը, ընթերցող, մեզ, ամենքին, յատուկ
մարգարային թուութիւնը: Ազգայնոր սեփական
միայն վայրկեանական խոհախաբութիւն է պա-
հառում: Հանում ենք մեր գրքը, դնում ենք
նրա ձեռքում.— և բարբառում հանգիստ ենք:
Գիտենք որ նոյնպիսի գրքեր կան և ուրիշ
մեզ նմանների գրքանում: Տարիքը կը մերժէ,
մէկը, երկուսը չեն մերժի. ու այդպէս կը վեր-
ջանայ մարտերի մի գառն օրն էլ...

Այդպէս էին իմ առաջ կանգնած երկու խեղճ
արարածները, քանի որ լուս էին բաց կիւր

լայն շարժման համար հարկաւոր են բազ-
մաթիւ գործողներ, մտաւոր մշակներ,
որոնք բարեխիղճ և անխնայ աշխատանքով
գործեն տարիներ շարունակ, առանց վը-
հառվելու, առանց դժուարութիւններից
վախենալու:

Մեր ժողովուրդը ընկղմված խոր աղի-
տութեան մէջ, մեր ժողովուրդը դեռ աղ-
քատ և անապա չով վիճակի մէջ,— ահա
այն մեծ ժայռը, որի կործանումը պա-
հանջում է թարմ ուրեղներ, աշխոյժ բա-
զուկներ, եռանդուն գործունէութիւն:

«Մշակը» ինչպէս անցելով, այնպէս
և այսօր, որոշ և պարզ կերպով ըմբռնում
է իր առաջ դրած գործի ամբողջ ծանրու-
թեւէր և նրա մաշող դժուարութիւնները,
սակայն մի բողբէ անգամ նա չէ տատա-
նում և նայում է առաջ դէպի իր գործու-
նէութեան ուղին աւելի ևս ոգևորված, չը
մոլորվելով ոչ հաճոյական խօսքերից, ոչ
թշնամական ցոյցերից, սիրելով անշեղ դէ-
պի նպատակը և ջերմ սիրելով ազնիւ և
յաւերեանական գործը:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(Առաջ գործակալութեան)

Կ. ՊՕԼԻԱ, 28 զեկտեմբերի: Պաշտօնապէս
յայտարարվում է, որ գաղթած հայերի վերա-
դառնալու ժամանակամիջոցը երկարացվում է
75 օրով:

ՀԱՅՐ ՇԱՐՏԱՐԱՆԸ ՅՈՒՆԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆ- ՏՈՒՄ

Վերջին պատմով փրանսիական թերթերը մեզ
մի հաճելի նորութիւն բերին: Ֆրանսիայում
հայկական դատի մեծ պաշտպան հայր Շարժ-
ման ինկնաւոր է պատգամաւորի աթոռի
Ֆրանսիական պարլամենտում և այնքան հա-
տատ է նրա ընտրութեան հաւանականութիւնը,
որ Պարլիի ամենակարեւոր թերթերն արգէն
նրա հետեւանքի մասին առաջնորդներ են աղ-
պում և խորհրդածութիւններ անում: Բրէտանի
կաթոլիկ յրջանն է, որ այդ եռանդուն և մեծա-

հոգի քանանային իր կողմից ուղարկում է փրան-
սիական պարլամենտը Այս ընտրութիւնը կա-
րեւորութիւն է ստացել նախ այն պատճառով,
որ այդ թափուր մնացած երեսփոխանական ա-
թոռի աթոռի միջոցով հրատարակված է ամեն լեզուով:
մի նամակը, որին չափերը մինչև իսկ թեկնա-
ծու էին համարում այդ աթոռին: Ֆրանսիական
թաղաւորական տան այժման ներկայացուցիչն
իր այդ նամակով քաջութիւն ունեցաւ վերջնա-
կանապէս բեկանել փրանսիական դաժն անանդա-
կան կայսր արքայատոջ կաթոլիկ կրօնի հետ և ի

լուր աշխարհի յայտնեց, թէ արքայական իշխա-
նութիւնը միայն կաթոլիկ փրանսիացիների
պաշտպան չէ, այլ պէտք է իր հովանաւորու-
թիւնը տարածէ բոլոր աշխարհների վրա: Հա-
ւատարմութիւն լինի բողբէական, հրէայ և նոյն
իսկ մահմեդական: Եւ իր առաջնորդի այդ նոր
զարգացման հետեւելու համար Բրէտանի միապե-
տական ընտրական յրջանը դիմել է, իբրև ա-
մենայարմար անձի, հայր Շարժմանին, որ յանձն
առնէ իր ներկայացուցիչը լինել պարլամեն-
տում, չառ լաւ գիտնալով, որ, ինչպէս ասում է
«Figaro»-ի առաջնորդը՝ «Հայր Շարժմանը
գտնէ միակ յայտնի քանանան է, որին չէ կա-
րելի մեղադրել ի բրև չկաւ բաժնի:

Ֆրանսիացիք մի աղբու խօսք ունեն իրանց
1871-ի աղետը բացատրելու համար. նրանք այդ
տարին կոչում են՝ l'année terrible, այսինքն
օտակալի տարի. և ամեն փրանսիացի մինչև
հիմա էլ չէ կարողանում առանց սարսափի յի-
շել իր հայրենիքի բոլորեալ անցեալի մեծու-
թիւնը ոտքի տակ տուղ այդ մեծ պարտու-
թիւնը: Բայց ինչ էր իբրեք փրանսիական մի քա-
նի ամիս տիրող պատերազմական աղետը համե-
մատութեամբ թիրբահայերի դեռ եւ չարու-
նակիւղ années terribles-ների հետ: Ֆրանսիան
վաղուց արգէն տառապատիկ լրացրած է իր
նիթական վեաները և կորցրած զինուորների
ոյժը, և վստահ կերպով դիտում է իր ապագան,
—բայց կարելի է արգիւր գտնէ հարեանցի կեր-
պով նոյն բանն անել իր բովանդակ էութիւնը
վստահի մասնամ մի բուռն թշուառ ժողովրդի
համար: Սխառ են հասկանալ փրանսիացիները,

որ բաներ է փախում, սեղանիս վրա ընկած մի
հայերէն գրքի ստուշն է կարդում բարձր ձայ-
նով: Ի՞նչ սիրուն դէմք ունի, ի՞նչ գեղեցիկ, ինե-
ւոր աչքեր, բայց նրան հազցել են դեմից դե-
մից հաւաքած չորեր, նա քարշ է տալիս տղա-
մարդու ահադան կոչիկները, որոնց մէջ դրել է
իր փաթիլի ոտները:—Ախտաւոր եմ այդ վայրի
ծաղիկն և ասում եմ:

—Երեւոյան տուր մի տուն, թող ծառայէ:
Մայրը նայեց ինձ, նրա մաշված դէմքի վրա
վրդովածը կարգացի: Ի՞նչպէս տալ աղջիկ ե-
րեխային օտար տուն: Սա նախապատկան լեռն-
ցու պատասխանութիւնն է, նոյն այն զբոսընու-
քը, որ Սասունում նրա քայքային տանում էր
ժայռերի գլուխը և այնտեղից ցած էր զարկում:

—Կարգալ գիտէ, թող ուսումնարան գնայ:
Մայրը այժմ հանգստացաւ: Նա ուրախու-
թեամբ է ընդունում այդ միտքը:

—Թող կարգացող լինի, ծառայ չը դառնայ,
ասում է նա:

Եւ աւելացնում է, որ երեխան գիտէ կար-
գալ, բայց դիմել չունի խօսք եղաւ չորերի մա-
սին:

—Ի՞նչ անեմք, թող կեղտոտ չորերով լինի,
միայն թէ կարգալ...

Այս ի՞նչ անեմք, կարելի է և հին չորերով
կարգալ, բայց ով է ընդունողը, ով է տանողը,
ով պիտի գիրք ու թուղթ անէ:

—Ո՛վ հարցնեց նա մի քանի անգամ:
Եւ չառ էի ուղում պատասխան գտնել: Բայց
որտեղից գտնելի: Ինձ չընկալաւում էր ստան,

Մէկը չէ կարողանում շարժել աչ թիւը, թիւը
դնւումը սուկնը ծակել է նրա արմուկը ե այդ
պէս խեղճը միշտն ալում էլ ցաւ է քաշում ե չէ
կարողանում այդ թիւի վրա չոր հաղնել: Սուին
հարուածը մի պատահական զիպուած էք ընդդ

կից, պ. Սմբատ Բուդուգեանի միջոցով 62 բուլբուլի, հանդամանակած հետեւեալ անձինքներին.

Կ. Եսայեանց՝ 10 բ., Տիկին Մ. Եսայեանց՝ 5 բ., Թ. Մարգարեանց՝ 5 բ., Թ. Սարգսեանց՝ 5 բ., Թ. Մարգարեանց՝ 3 բ., Թ. Մարգարեանց՝ 3 բ., Տ. Արշակունեանց՝ 1 բ., 2. Արշակունեանց՝ 3 բ., Ա. Յովակիմեանց՝ 2 բ., Ա. Միքայելեանց՝ 2 բ., Ա. Շաքարեանց՝ 2 բ., Ս. Մարգարեանց՝ 2 բ., Թ. Տիգրանեանց՝ 1 բ., Ս. Չափեկեանց՝ 1 բ., Ա. Թաթևեանց՝ 1 բ., Թ. Գրիգորեանց՝ 1 բ., Թ. Չիլիպեանց՝ 1 բ., Կ. Միքայելեանց՝ 1 բ., Ս. Կոստանդինեանց՝ 1 բ., Գ. Ազատեանց՝ 1 բ., Ա. Աստեանց՝ 50 Կ., Ս. Յովհաննէսեանց՝ 50 Կ., Ս. Բազումեանց՝ 10 բ.:

2) Թիֆլիսից, Ունի 3 բուլբուլի:

Ուրեմն մինչև այժմ ստացել ենք 648 բուլբուլի:

Մեր ԳԲԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1896 ԹԻՒՆ

I

Ընթերցող հասարակութեան համար, ի հարկէ, շատ կարևոր է այն հարցը, թէ ինչպէս է գնում մեր գրականութիւնը, արդեօք աստիճանում է, արդեօք կարողանում է բաւարարութիւն տալ ընթերցանութեան պահանջին, որ օր օրի վրա աւելանում է: Այդ հարցին մենք կը փորձենք պատասխանել, մի քանի տեղեկութիւններ տալով 1896 թվականի ընթացքում ստացած հայերէն գրքերի մասին: Մեր տեղեկութիւնները բարձրովին ճիշդ չեն, որովհետեւ հինգում են միայն այն գրքերի վրա, որոնք ստացվել են մեր խմբագրութեան մէջ անցնել տարվայ ընթացքում: Բայց նկատի առնելով, որ առհասարակ շատ քրէններ են, որ չեն կարողել մեզ իրանց հրատարակած գրքերը, կարող ենք իրականութեան շատ մօտ համարել այն թվանշանները, որ մենք տալիս ենք:

1896 թվականի ընթացքում մեր խմբագրութեան մէջ ստացվել են 131 հատ գրքեր. դրանցից ուսուցիչական լեզուով 25 հատ, ֆրանսերէն 4, իտալերէն 2 և վրացերէն 1 հատ: Ուրեմն մեր ստացած հայերէն գրքերի թիւն է 98: Այդ թիւից սկսել է հանձնել օրացոյցներ, հայերէն տեղեկագիրներ 8 հատ, աստիճանում ստացված գրքերի երկրորդ հրատարակութիւն (սխալագրողի յիշատակարան), «Գաւառ-Փաթիլայի բանաստեղծութիւններ», «Ազգային Ջոկեր», «Առանկ Գալիլէ», «Պապական մանուկը», «Առաքել պատմագիր» 6 հատ, ընդամենը 14 հատ, կը ստանանք, որ տարվայ ընթացքում նոր հրատարակութիւններ, որոնք նշանակւած են ընթերցանութեան համար, եղել են 84 հատ, հաշուով այս թիւի մէջ և վեցամսեայ հանդէսներին՝ «Լուսնայ» 2 հատ և «Ազգագրական հանդէս» 1 հատ: Դրանցից 35 հատ խաղաղամտութիւններ, ուրեմն ինքնուրոյն 49 հատ:

Երաւի կողմից՝ այդքան հրատարակութիւններին միայն 17 հատը կարելի է համարել մեծ, մնացածները ներկայացնում են փոքրիկ տես-

րակներ: Ամենափոքրիկ գիրքը անցնել տարի լոյս է տեսել Երեւանում (Կոնֆուլիոս, 1³² ծալ, երես 15): Բայց անցնել տարի էլ լոյս է տեսնել հայերէն ամենամեծ գիրքը—«Յուդայի ձեռագրաց Վիեննայի Միջկրթական միաբանութեան»: Նրանից յետոյ մեծութեան կողմից գալիս են. Մեարտի եղիսկոպոսի «Գեղարուներ», քահանայ Մանուկեան «Հին գրոց պատմութեան ընդարձակ աշխարհագրութեան», «Առաքել պատմագիր», Մակար Եղիսկոպոս Բարսեղաբեանի «Արցախ» և ապա մի քանի հատ ուսումնասիրութիւններ հին մատենագրութիւնների վերաբերմամբ: Եղ ըստ կայսրութիւն. անցնել տարի լոյս է տեսել ոչ մի հատ մեծ գիրք ժողովրդի բոլոր խաւերին մատչելի ընթերցանութեան համար:

Բովանդակութեան կողմից՝ լոյս տեսած գրքերը այսպէս են բաժանուում. 1) վիպագրութիւն և բանաստեղծութիւն—38 (ինքնուրոյն—15, թարգմ. 23) 2.) կրօնական—բարոյական—6, կենսագրութիւն—4, 3.) տեղագրութիւն—3, 4.) հնագիտութիւն, պատմական ուսումնասիրութիւն, հին մատենագիրներ և նրանց քննադատութիւն—12, 5.) ժողովրդական բանահիւտութիւն, աղբաբանութիւն—4, 6.) բժշկական-սոցալական 1, 7.) դասագիրք—3, 8.) ժողովրդական ընթերցանութեան—3, 9.) մանկական—6, 10.) ճանապարհորդութիւն—1, 11.) ժողովածուներ—2, 12.) լեզուագիտական—1 հատ:

Հայերէն բոլոր 98 հրատարակութիւնները ստացվել են 12 տեղերում: Առաջին տեղը բռնում է ի հարկէ, Թիֆլիսը, այստեղ ստացված գրքերի թիւն է 56: Ապա գալիս են. Էլմիսին—10 հատ, Վենետիկ 7, Վիեննա 6, Բազու—5, Պետերբուրգ—4, Ալեքսանդրոպոլ—3, Մոսկվա—2, Երևան—2, Եւրպի, Կ. Պոլիս, Ալաշկալա մի մի հատ:

Հետեւ ահա մենք կը աւանդել թէ ինչ հինգերկութիւններ ինչպէս են ծառայել հայոց գրականութեան:

ՆԱՄԱԿ ՌԻԱՅՈՅՑ

Գեղեկութիւն 10-ին

Այստեղի գերմանական լրագիրներին մէջի, «Dina Zeitung»-ի մէջ, երկու չափով սրանից առաջ մի յօդուած լոյս տեսաւ, որ արտատպւած էր արտասահմանում հրատարակող «Christliche Welt» թերթին: Այդ յօդուածը, որի վերնագիրն է Ein misshandeltes Liebeswerk—«Մի արհամարջւած աստուածահանգ գործ», չօչախում է գերմանական ժողովրդի ստանութիւնն ու անտարբերութիւնը դէպի թիւրքահայ ժողովուրդը, որը վերջին խռովութիւնների պատճառով քայքայւած է, և հասցրւած արտաքին թշուառութեան, և հետեւողէս արժանի է կարեկցութեան և օգնութեան:

Նրա հասցէն գրեցին. խոստացան որ կը գրեն կը տեսնեն և ինչ հարկաւոր է կանեն: Փոքրիկ երեխան լաց էր լինում նրա գրկում: Ահա հերոսահի, տառապէս էր եւ յերեք երեխայ է աղաւել և փախցրել որտեղից որտեղ... Մահաղկերից թիֆլիզ: Նա դիմացկուն է, նա դեռ յօթար է չարաշարիլ իր երեխաների համար: Ինչ հարկաւոր էր, նա արեւ էր, արեւ էր նոյն իսկ այն, ինչ էր կարող անել ամեն մի տղամարդ: Այսուհետեւ նրան պիտի օգնեն, նրան պիտի ճանապարհ ցոյց տան: Մի ներքնակ գրին նրա կըռնատակին և տուն ուղարկեցին:

Այսպէս են ապրում հարկաւոր մարդիկ. և այս դեռ թիֆլիսում, Կովկասի մայրաքաղաքում, ուր նրանց անասման թշուառութիւնը տեսնում են մարդիկ, որոնք կարող են անել, բայց չեն անում: Երեւակայեցէ մեր խղիւղները, կաղը վանները, Էլմիսինի գովանոցները...

Ոչ, դա դեռ օգնութիւն չէ: Կատարեալպէս տկար մարդուն մի գուցա տալ ինչ անուն ունի: Գա նոյն իսկ ողորմութիւն էլ չէ: Պահանջ վում է գործ ունել և անողջ տղամարդկանց համար, հարկաւոր են բնակարաններ, հարկաւոր է խնամել հիւանդներին, երեխաներին և կանանց: Հարկաւոր է դեռ շատ ու շատ բան, որպէս զի ջարդված, վատաբանած փախուսական կարողանալ գտնել այժմ չունի քաղի, գտնել հասկանալ, որ բնաջինջ անող ցաւը հեռացել է նրանից: Ամեն ինչ նա թողել է այնտեղ, այն գոխիւրում. մեղ մօտ բերել է նա միայն և միայն իր մարմնը: Նա մարդ է, որ յոյսի, միս-

ձեղինակը ցաւակցութիւն է յայտնում այն հանգամանքի առիթով, որ հայասիրական շարժումը Գերմանիայում արհամարջւած, պախաւակւած է: Այդ շարժումը, ասում է յօդուածագիրը, լոյս մարդասիրական և բրիտանիական է, և քաղաքական բնագործութիւն չէ կարող ունենալ: Գերմանիան չունի արեւելեան քաղաքականութիւն: Գերմանական կայսրը, գերմանական կառավարութիւնը և պաշտօնական լրագիրները սերտ բարեկամութեան մէջ են Սուլթանի հետ: Նոյն իսկ ժողովուրդը իր գաւառներին թիւրքաց կառավարութեան կամքին է յանձնում և պարտք է դնում նրանց վրա թիւրք գործերի մէջ պատերազմական նոր հողի, նոր արուեստ ու դիւցիպլինա մտցնելու: Բայց այդ ամենը դեռ արեւելեան քաղաքականութիւն չէ նշանակում: Բացի դրանից՝ Ռուսաստանի և եւրոպական կոնցրեսի չնորհիւ խաղաղութիւնը, կամ որ մի և նոյն է, Թիւրքիայի գոյութեան հաստատուն լինելը, դեռ երկար ժամանակով երաշխաւորված է: Ուրեմն՝ էլ ինչն է արդեւում մեզ ձեռք հասցնելու թշուառացած հայերին, մի դործ, որը զուտ մարդկային և բրիտանիական է: Ինչու պիտի անտարբեր վերաբերվենք դէպի այն հաղաթաւոր մարդիկ, որոնք այժմ գուրկ են անից, տեղից և հայրից: Ինչու հայասիրական այն փոքրիկ շարժումը, որ սկսվել էր Գերմանիայում, պիտի արհամարջվէր, պախաւակվէր մեզանում: Եւ այդ արհամարջանքն ու անտարբերութիւնը աւելի աչքի է ընկնում հիւսիսային և արեւելեան Գերմանիայում, ուր քաղաքական հայեցողությունն ունի լեզվովում են մարդասիրական-բրիտանիական զգացմունքները: Մի քանի տեղերում փորձ է եղել փող ժողովել, բայց գործին կաշտոյները իսկոյն սառչել են: Շատ կողմերում իսկի արձագանք չեն տուել այդ շարժման նոյն իսկ տեղական սինդիկատները, որոնց վրա Գերմանիան և Լապլանդի տեղի ունեցած ժողովները պարտականութիւն էին դրել:

Այս բոլորից յետոյ կարելի է ասել, որ հայերի համար բարեբարութիւն անելու փորձը մեզանում բոլորովին օչնագլուած, ուսնակոյն է արված: Այդ տխուր և ցաւալի հանգամանքը աչքի առաջ ունենալով, մենք դիմում ենք աւետարանական համայնքին ու հայրենւում, ինչու մեր եկեղեցին համայնքի հետ ձեռք ձեռքի արձագանք չէ ուղղում այդ մարդասիրական և աստուածահանգ գործին քաղաքացիական իրաւունք չնորհել:

Ումանք ասում են. հայերը բարոյապէս ընկած ժողովուրդ են: Դրան կարելի է պատասխանել այսպէս. եթէ երկաղները նոյն իսկ, որ նրանք այդպէս են, դա զարմանալի չէ թիւրքաց լծի տակ դարբնով ձնված ժողովրդի վերաբերութեամբ: Բայց նրանք այնքան ընկած չեն, որ չը կարողանան գտնել մեծ ջանքերով վեր բարձրա-

թաւրութեան է կարօտ. նա նահատակ է, որ իր տանջանքներով բոլորովին արժանի է մի ժամանակաւոր հանգրաւ անկիւնի:

Բայց այժմ չը կայ այդ անկիւնը. այժմ էլ թիւրքահայը շարունակում է տանջվել, այս անգամ սովից, մերկութիւնից:

III

Տեսայ Միգիֆեան աշխատանքը. հրդեհ մի ումայ ջրով են ուղում հանգցնել. կարիքները, թշուառութեան մրկած ծովը գրաւներով են աշխատում ցամաքեցնել:

Եւ դուրս եկայ Բարեբարական ընկերութեան գրասենեակից:

Այժմ ինչ անել:

Դիմացում պիտի դնում դեռ ման էին դալիս անհոգ մուշակները, տաք վերաբերւոյնք: Դեռ բաց էին մազաղինները. դեռ երեքարկան լապտերը կարեւորական լոյսեր էր թափում հարուստ գեղեցիկներ վրա: Խոսում էին, բայց ոչ մի բառ չէր վերաբերվում այն մտաւղած թշուառներին, որոնք սկզբից մինչև վերջը դո՛հ են մի համաշխարհային անտարբերութեան: Կամ մաց-կամաց դալիս է այն բոսկին, երբ պիտի կատարվի ծէսը և բիրաւոր բերաններից պիտի դուրս թուան բարի ցանկութիւններ:

Բառեր, բառեր, միայն բառեր...

Երկար էր իմ ձանաթարքը: Ամպոլթիւնը հետզհետեւ թաղաւորում էր փողոցներում: Բայց ես մենակ չէի. ինձ հետ էին այն զգալիւ, մերկ խեղճները: Նրանց լեզուն դադար չը դիտէ և պատմում է սարսափներ, որոնցից բարեբը կը ձաքէին:

Նալ: Այդ մենք տեսնում ենք, և այնտեղ, ուր ինքնօգնութեան ձգտում կայ, այնտեղ կարելի է և պէտք է օգնել: Բացի դրանից՝ հայերը այնքան փչացած չեն, մասնաւոր փոքր-Սոխայի միջին մասերում, ուր նրանք պլաւարտուէս դաւալում են երկրագործութեամբ, որ նրանց մէջ գոյութիւն չունենան նախնական դիվլի և օրինակելի յատկութիւնները: Ուրեմն էլ ինչու դատապարտել հայերին: Ասում են, որովհետեւ նրանք վաճառականութեան մէջ վարպետ են խաբէլու: Մենք չենք կատկածում դրանում, մասնաւոր որ վաճառականութեան մէջ խաբէլը ընդհանուր յատկութիւն է: Ուրեմն ինչու այդքան սահմանափակ և միախլումանի հայեացքով նայել այդ մեղքերի վրա և դրա համար դատապարտել հայերին: Եթէ քրդերը, չէրէզները և թիւրքերը այսօր տօնում են իրանց անաւթի և արինարբու գաղանուկութիւնների տօնը, միթէ դրանք ցածր աստիճանի մեղքեր են: Եւ ինչու մեր հմուտ արեւելագէտները լուսն են այն բանի մասին, թէ ինչպէս այդ «խաբէլայ ժողովուրդը» ամենահաւատարիմ պատմականներ է տալիս թէ զանազան սոսորական աներին և թէ նոյն իսկ թիւրքաց պետութեանը:

Ումանք ասում են. մենք անկարող ենք հայերի համար հող տանել. առանց այլ էլ մեր սեփական բարոյական ցաւերը շատ են: Հա, եթէ հայերը աւետարանականներ լինէին... Բայց իմացէք, որ հայերը արդէն միաօնաբերել միջոցով ծանօթ են աւետարանական դասանալին: Բացի դրանից լուսաւորական եկեղեցին իր արժանաւոր որդիներին ուղարկում է Գերմանիայի համալսարանները, և այդ հանգամանքը ցոյց է տալիս, որ լուսաւորական եկեղեցում մէջ աւետարանական բարեխորհուրդները մտցնելու համար դուռ է բացված արդէն: Եւ մեր շահերը այդ տեսակետից (!!) պահանջում են, որ մենք անպատճառ օգնենք անուսն ու քաղցած հայերին...

Գուցէ ումանք էլ ասեն. միթէ այդ ամենը իդուր չէ. միթէ հայերին արդէն կորած չը պիտի համարել: Փոքր Սոխայի 800,000 (?) հայերից կատարվել են 100,000: Սովը և տառապանքը կը տանեն հաղաթաւոր գոհներ եւ իմ թիւրքիայի բաժանումը չուտով չը կատարվի, այն ժամանակ ինքզ ժողովրդին շարունակ հալածանքների ենթարկելով, կը մնայ միայն մի աննշան մնացորդ: Իսկ թիւրքաց մարեւադարձանքը, եթէ այդ բունկի, հայերը ամբողջովին կը դո՛հ վեն: Ուրեմն մեր բոլոր հոգեբեր, միլիթարները և օգնութիւնը կը լինեն բարեբարութեան ապարդիւն ջանքեր:

Իսկապէս, հայոց գործերի անյուսալի դրութիւնն է պատճառ, որ հայերի համար բարեբարութիւններ չեն երևան գալիս: Բայց այդպէս մտածողներին քրիստոնէական գիծութեան

—Ձեր որդիկանց սաղափ, մեզի չոր մը, չուր մը, ծածկեմը, ընենը,—այս ձայնն է, որ միշտ հնչում է իմ ականջներում:

Նրանք ինձ հետ մտան սենեակ, շարվեցին սեղանիս առաջ: Դա մի անագին բազմութիւն է, մի ամբողջ ժողովուրդ է, որ տարածված է մեր երկրում: Եւ ամեն տեղ մի և նոյն աղաղակն է, մի և նոյն աղաչանքը. «Ձեզի սաղափ»:

Այն գիշեր է արդէն: Թանշանը փախկեց, ցնծութիւնների աղաղակները ողջնում են նոր թակաւոր: Իսկ այս անգամ քաղաքական մէջ շարունակվում է օրհասական տաղանդը. լայն է լինում քաղցած երեխան, վերջին շունչն է վերջում անօգնական հիւանդը, անխնամ վերքը տանջում է, տկար միւսը սառչում է...

Օգնելու միջոց չը կայ... Ոտքից մինչև զուլիս տկար մարդը մի զոյգ գուլպա է ստանում: Ի՞նչ անել:

Եւ, վերջապէս, գտնում են այդ սարսափելի հարցի պատասխանը:

Վաղը նոր տարի է. լրագիրները կը տան ֆէլիէտոններ, կը ծիծաղեն ու կը ծիծաղեցնեն...

Իսկ ես մի փունջ կը կազմեմ այդ զգալիւ տարիների, որ մեռնում է և չունի ճար, ու իմ փունջը կը տամ իմ ընթերցողներին ինչպէս տարեւաւորի նուէր իմ կողմից:

Գուցէ այս նուէրը օգտակար լինի այնքան թշուառներին...

զանազանութիւնը պիտի ցոյց տալ հէնց այս կէտում. որ հայերին մենք կօրած ժողովուրդ ենք համարում, դա մարդկային կարծիք է: Բայց Աստուած կարող է խօս նրանց մի փայլուն ապագայ պարզելու: Հետեւապէս քրիստոնէական հաստատում ու սէրը պահանջում են, որ մենք ներկայ բոլորներին ևս հասցնենք մեր օգնութիւնը այն երկրին, ուր կարիքը իր զարհուրելի կերպարանքով տիրում է:

Եթէ մենք մեռնելու լինենք մեր համակրանքն ու կարեկցութիւնը քաղաքական, ազգասիրական և այլ հիմունքներից դրդված, ես չը դիտեմ, թէ այն ժամանակ մենք ինչպէս ենք դուրս գալու ահազ զատառանքի առաջ: Մենք չենք կարող պարզ երեսով մեր օրըսց երեսին նայել, որոնց սովորեցնում ենք. «Մեր մերձատուրներին պիտի օգնենք և կարօտեալներին պիտի ձեռք հասցնենք»: Ընդհանրապէս դժուար չէ հասկանալ, թէ որպիսի աղքատութիւն կանէ ահազ սերնդի վրա հայկական սպարապետների քննելու ձեռք՝ մամուլի և հասարակութեան կողմից: Նրանք առանց այն էլ սովորում են պաշտել օպորտունիզմի և ներկայ քաղաքականութեան (Realpolitik) կուտքը, որը, եթէ թաղաւորելու լինի կը խորտակէ նրանց մէջ բոլոր աղին. ձգտում ենք:

Սա է ամբողջ յօդուածի միտքը: Այդուհետ ընթերցողը փոքր ինչ ուրախանում է, տեսնելով այն համակրանքը, որ տառում է յօդուածագիրը ղէպի հայերը և այն, որ հայերին օգնելը աւետարանական համայնքի կողմից լոկ մարդասիրական և քրիստոնէական պարտք է համարում: Սակայն ընթերցողը ամբողջ իլլիւզիան յանկարծ չքանում է, երբ կարդում ենք վերեւ յիշած տողերը Գերմանիայի համալսարաններում սովորող մեր աստուածաբանների մասին: Այդպեղ զուր ակամայ թերթը ղէն էք գնում, տեսնելով այդ բոլոր ֆրազներէ մէջ, ինչպէս մինչև այժմ, դարձեալ հայերին, իսկ ներկայ ղէպընում կրօնական չանք՝ մարդասիրական և քրիստոնէական դիմակի տակ ծածկված:

Այդ յօդուածի լոյս տեսնելու հետ համարեա միաժամանակ տեղիս գերմանական եկեղեցիներից մէկում քարոզ էր կարգադրվել թիւքաց հայերի ներկայ գրութեան մասին և առաջարկվել էր ժողովարարութիւն անել յօդուած թիւքացայ թշուառ ընտանիքներին: Թէ ինչ հետեանք ունեցաւ այդ քարոզը, ժամանակին կաշխատեմ տեղեկացնել:

Ա. Աղեւեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Երևան, դեկտեմբերի 31-ին

Խորին կերպով ցաւում ենք, որ «Մշակը» յարգելի պատճառներով չէ կարող արժանաւոր կերպով տունել իր կատարելապէս արդիւնաւէտ գործունէութեան 25-ամեայ յօրեկանը: Մենք՝ համակրողներս, մեր սրբազան պարտքն ենք համարում չնորհաւորել «Մշակի» լուրագրութիւնը 25-ամեայ գործունէութեան համար, ցանկանալով որ «Մշակը» սրանից յետոյ էլ շարունակի նոյն գործունէութիւնը՝ ամեն բանում համաձայն անմահ Արծրունու հիմնական և սրբազան ըսկզբունքներին:

Ամենասանց, Տէր-Խաչատրեանց, Արշակունի, Արիստակեանց, Լեւիզեանց, Մուսիսեան, Տէր-Եսայեանց, Պապկեանց, Մարգարեանց, Աստուծոնց, Նաղարեանց, Զաճիկեանց, Գաղուսեանց, Մնացականեանց, Ալեքեանց, Յակոբեանց, Սահակեանց, Տէր-Աւետիքեանց, Անտոնեանց, Օսանեանց, Տէր-Մարտիրոսեանց, Բաբայեանց, Վասո Զաքարեանց, Դաւթեանց, Նալբանդեանց, Պողոսեանց, Օսան Բաբեանց, Յարութիւնեանց, Օսանեանց, Բաբայեանց, Խանաղեանց, Մէլիքեանց, Տէր Զաքարեանց, Աղադաբեանց, Մարտիրոսեանց, Մէլիքեանց, Աբգարեանց, Աստուածատրեանց, Աւագեանց, Անտոնեանց, Սանադեանց, Հայրապետեանց, Վարդանեանց:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Խորհով, դեկտեմբերի 1-ին

Մի քանի օր ես ու ձմեռը կատարելապէս կը տիրէ ամբողջ կովկասում, ընտելներ կը մանէ սաստիկ ցրտերի շրջանը ու ամեն ոք կաշխատէ պատապարվել այդ ցրտերից: Հարուստ կը պատապարվի իր տաք մուշտակում կամ չքեղ ու

տաք ապարանքներում, աղքատը՝ իր չուխայում, կամ համեստ խրճիթում՝ ւանդակի մօտ: Սակայն ինչ կամէ հայ գաղթականը, ուր կը պատապարվի նա, ինչով կապէ, ինչպէս կանցկացնէ երկար ձմեռը, — ահա մի շարք հարցեր, որոնց անողոք հանգամանքները դրել են հայ հասարակութեան առաջ և որոնց լուծումը գլխաւորապէս կախված է կովկասի հայերից:

Ձրկված ամեն ինչից, ինչ որ թանգ և նուիրական է իրանց համար, հոգեպէս տանջված, ֆիզիկապէս հալ ու մաշ՝ եղած, հազիւ ծածկելով իրանց մերկութիւնը ցնցոտիների տակ, հիւանդ ու քաղցած հայ-գաղթականները այժմ թաղաւորում են կովկասի գրեթէ բոլոր քաղաքների փողոցներում, օգնութիւն խնդրելով իրանց հայ բնակիցներից: Անտանելի ճնշումից ընկճված, նրանք ստիպվեցան գաղթականի ցուպը գերադասել նաղելի հայրենիքից, ու միակ յայտը դրած իրանց եղբայրակիցների վրա, սոք ու ձոր ընկած, գլխիկոր թախառնելով, ածապարել են նրանց մօտ պատապարվելու:

Հայ հասարակութիւնը կատարում է և կը շարունակէ անուշտ կատարել իր բարոյական պարտականութիւնը ու իր առատ սիրտը կը պահպանէ կամայականութեան այդ անմեղ զոհերի գոյութիւնը:

Ընդունեցէք խորհովի հայ ուսանողներից ներկայից 175 բուրլին և բարեհաճեցէք յանձնել այդ զուովաբը Բարեգործական ընկերութեան կենտրոնական խորհրդին, խնդրելով ուղարկել ըստ իր հայեցողութեան, այն տեղերը, ուր գաղթականներին օգնելու կարիքը աւելի մեծ է:

Խորհովի հայ ուսանողների դիմաց՝

Տիգ. Բեղադաւանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՆԵՐ

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է 6 երեսից:

«Մշակի» յաջորդ համարը լոյս կը տեսնի չաբաթ օր, յունվարի 4-ին:

Մեզ հաղորդում են, որ Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը այս օրերս ղինց 400 վերմակ և ուղարկեց կարս ու իզգիր գաղթականներին բաժանելու համար. բայց այդ կողմից կարիքը ամբարն մեծ է, որ դա մի ջնջին օգնութիւն պէտք է համարել: Ոչ թէ 400, այլ հազարաւոր վերմակներ են պէտք:

Թիֆլիսում ներկայումս գտնվում են մօտ 500 հոգի գաղթականներ: Դրանցից նրանք, որոնք չեն կարողացել որ և է աշխատանք գտնել, — իսկ այդպիսիների թիւը շատ մեծ է, — օրական մի անգամ ճաշում են Սոլովակի ճաշարանում, որի համար Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը ամսական մի որոշ նպաստ է տալիս ճաշարանին: Բայց 24 ժամ մի անգամ ճաշելով՝ գաղթական գրեթէ ոչինչ կարողանում կշտանալ. հարկաւոր է, գտնել այս տօն օրերին գաղթականներին մի քիչ աւելի լաւ կերակրել, մի փոքր աւելի շատ կարեկցութիւն ցոյց տալ: Նրանց փոքր ինչ սովորելու համար: Մենք առաջարկում ենք՝ Միսիկեան առաջին օրերի, մանաւանդ թաթախման երեկոյան, ճաշ սարքել գաղթականների համար քաղաքի մի քանի կենտրոններում, որտեղ համախմբված են գաղթականները: Բարեգործական ընկերութիւնը արդէն 200 բուրլի յատկացրել է այդ նպատակին: Մեր վաճառականները կարող են մի քանի պաշարելէն նուրբի, իսկ մեր տիկիները և օրիորդները կարող էին նեղութիւն յանձն առնել և այդ օրերը, հերթով, հսկել սեզաններին:

Բժշկապետ Յ. Գառապտեանցի նուիրած՝ 1897 թ. «Մշակի» 10 օրինակ ուղարկեցինք հետեւեալ տեղերը. 1) Ղազան գաւառի վերին-Մարզան գիւղի զարդին. 2) Ծամախ գաւառի Մարտա Ղազանի հայոց զարդին. 3) Ծուլու գաւառի Վարդապետի գիւղի զարդին. 4) Նոր-Նախիջեանի Մեծ-Մարզ գիւղի օրիորդաց զարդին. 5) Ախալցխայի Բարեգործական ընկերութեան գրադարան-ընկերացարանին. 6) Գանձակի հայ զինուորականին. 7) Նուխու Բարեգործական ընկերութեան ընկերացարանին. 8) Մոնղոլիէի հայ ուսանողութեան. 9) Սալմաստի փայտաշու գիւղի «Բաֆֆի» գրադարանին. 10) Գանձակի արհեստաւորաց զարդին աշակերտներին:

Մենք ստացանք Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան երեք նոր պատկերազարդ հրատարակութիւնները, որոնք աչքի են ընկնում իրանց չափութեամբ: Այդ հրատարակութիւնները՝ «Անվախ Գերձակը», «Մարտաբարձի» և «Գնած Գեղեցկունի» մանկական ընկերացանութեան գրքեր են: Պատկերները պատրաստվել են Գերմանիայի Ծուլու գաւառ քաղաքում, յայտնի Լէօլէի արհեստանոցում: Պատկերները գունաւոր են և իւզաներկ. ամեն մի գրքի մէջ կայ վեց պատկեր: Գրքերից իւրաքանչիւրի զինն է 40 կողմէ: Այդ հրատարակութիւնները կարող են ծառայել իբրեւ լաւ ընձանքի փոքրիկ մանուկների համար, ներկայ տօներին:

Մեզ հետ աղբում են Կարսից, դեկտեմբերի 29-ից. «Գեղեանքերի 31-ին, Ֆելիկեան քոյրերը մի ներկայացում պէտք է տան, յօդուած Բարեգործական ընկերութեան»:

Վաղը, հիշաւթի, յունվարի 2-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում Բէգէր քոյրերը տալու են մի կօնցերտ, որի արդեւքի կէսը յատկացնելու է Թիբեթից փախած հայ գաղթականների օգտին: Անկասկած, Թիֆլիսի հասարակութիւնը կը շատ պի իր ներկայութեամբ նպաստել կօնցերտի աջօգուծեան, ի նկատի ունենալով նրա համակրելի նպատակը:

Թիֆլիսի Կրէդիտային ընկերութեան լիազօրները ցոյց տալին, գտնէ մի անգամ, որ արամադիր չեն միշտ «մարդկած փղերի» դեր կատարել: Գեղեանքերի 29-ի նիստում, որ շարունակութիւն էր դեկտեմբերի 15-ի նիստի, լիազօրները ձայների մեծամասնութեամբ մերժեցին Պլիւշչիկովու և ընկ. առաջարկութիւնը՝ դանձադան Տիգրանեանցին պաշտօնից հեռացնելու մասին: Նոյն վիճակին ենթարկվեց և ժողովի նախագահ Գէորգ Եւանդուլովի առաջարկած բանաձեւը՝ Տիգրանեանի գործողութիւնները ընկերութեան համար վտանգաւոր համարել: Ժողովը ընդունեց միայն Յ. Մէլիք-Նեղարովի բանաձեւը, այն է՝ «Եւանդուլ Տիգրանեանցի բացատրութիւնները, հարցը համարել փակված»: Եւ այսպէս, բանկային հին կուսակցութիւնը մի անգամ էլ ջախջախվեց և, յոյս ունենալ, վերջնականապէս:

Գեղեանքերի 30-ին մարտի արտիստների ընկերութիւնը ներկայացրեց վրաց կաւածական թատրոնում Թիֆլիսի 3-րդ կլասիքական զիննադիւպում այս տարի աւարտող չաւոր աշակերտների օգտին «Песня въ Тифлисе» օպերան՝ մարտիական լեզուով: Թատրոնը կատարելապէս լի էր, տօնակիցներ գնեցը բաւական բարձրարժեք էին, ուստի դուռ արդիւնը հազար բարբոց աւելի է:

ԱԼԵԽԱՆԴՐՈՎԻՅ մեզ գրում են. «Մեր հոգաբարձութիւնը արդէն ստացել է Վեհափառ Կաթողիկոսի կարգադրութիւնը՝ քաղաքիս ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու անուանով երկու սեռի զարդերը բացանելու, համաձայն 1884 թ. կանոնադրութեան: Տեղի են ունեցել ժողովներ: Ձեռք կապված, ի հարկէ, որ հոգաբարձութիւնը ոչ մի եռանդ չը խնայելով՝ կաշխատի ժամ առաջ ուսումնարանի դռները բացանել հարկաւոր մանուկներին առջին:

ԷԶՄԻԱՍՆԻՅ մեզ գրում են դեկտեմբերի 23-ից. «Վեհափառ Կաթողիկոսը բարեհաճել է «Արարատի» լուրագիր նշանակել Էջմիածնի միաբան՝ Գալուստ Տէր-Մարտիանին: Յանկալի է, որ տպարանի ներկայ վարչութիւնն էլ փոխվել, որով միանգամայն իբրեւ կը գրվէր տպարանում տիրող կամայականութիւններին»:

ԱԼԵԽԱՆԴՐՈՎԻՅ մեզ գրում են. «Նորերս կայացաւ մեշխանների դատակարգային ժողովը, որ ընտրեց 100 ներկայացուցիչներ, որոնք քաղաքային աւադի նախագահութեամբ պիտի կատարեն իրանց դատակարգին վերաբերեալ բոլոր գործերը. ընտրվեց ի միջի այլոց և մի բոշա»:

ԿԱՍԻՅ մեզ գրում են. «Նահանգապետի գլխաւորներից մի յանդուգն զոդութիւն է պատահել դեկտեմբերի 20—21-ի դիշերը: Գողացել են 7000 բուրլի փող, որ բաժանվելու էր ծառայողներին, և մի քանի հարիւր հատ մեղաւնեք:

Կասկածի ենթարկվողներից 3 հոգի բանտարկված են, բայց դեռ ևս գողը գտնված չէ»:

ԵՆԻՍԻԱՆԻՅ մեզ գրում են. «Ուրիշ տեղերում ազեղ երեխաները քանի գնում պակասում են, մեղ մօտ, ընդհակառակը, քանի գնում աւելի բազմանում են: Մինչև այժմ մեղ ակնատես էին անում յաճախակի կոչումների՝ «ի դուռնու-չութենէ ի քահանայութիւն», իսկ այժմ թող են տալիս նաև ամուսնութիւն, ուր լեքիտասարդը minimum 53 տարեկան է, իսկ օրիորդը maximum 15 տարեկան: Ներսէս եպիսկոպոսը հարաւոր համարեց թոյլատրել այդպիսի պակաս: Դատ չնորհապարտ ենք: Ձեռք ուղում պակսվողների անունները տալ. ազեղ ամբար կարող է չահադիտական և այլ հաշիւներ ունենալ և նրանցով առաջնորդել, իսկ մէկ առաջնորդ չը պիտի ենթարկվի այդ ամբարի ինստիտուտներին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլսից գրում են. «Կալանաւորված հայերից շատերը մերժում են երգում ընդունել սովորանի հաւատարիմ մնալու համար: Մեծ վիդիրի հրամանով, գաղաքացիական է հայերի արձակելը բանտերից: Սաւաղ-մանները արձակվել են 63 հոգի: Ընդհանուր ներուժը յետ առնելու պատճառով մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները խորհրդակցութիւն ունեցան աւստրիական զեւպան բարօն Կալիչէի հետ: Հայ յեղափոխական կոմիտէն իրան մշտական յայտարարեց:

Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, որ Ռուսաստանը միայն այժմ է համաձայնվել ստի-պուլական միջոցներ ձեռք առնել Բ. Դրան ղէմ այն ղէպընել, եթէ նա հրաժարվի խոտացած լէֆօրմները իրագործելուց: Դրանով նրանք կամենում են յայտնել, թէ մինչև այժմ Ռուսաստանն է եղել, որ թող չէ տուել այժմով ստիպել սովորանին Բէֆօրմները մոցնելու: Այդ առիթով, «Nord» լրագիրը մի հերքում է ապել, որի մէջ ասում է. «Ոչ թէ Ռուսաստանն է համաձայնվել ընդունել մեծ պետութիւնների առաջարկած միջոցները, այլ ընդհակառակը, մեծ պետութիւններն են պարզ և անպայման կերպով յարել ֆրանսուսական ծրարքին: Ինչ վերաբերում է ոչ մի գործադրելուն, դեռ արեւելեան հարցի սկզբում Ռուսաստանը զգուշացրեց Բ. Դրան, թէ չը նայելով իր բոլոր ցանկութեան ազատել նրան բոնի միջոցներից, նա այնու աւանային ստիպված կը լինի դիմել այդ միջոցներին այն ղէպընում, եթէ օսմանեան կառավարութիւնը, չը հասկանալով գործերի լուրջ վիճակը, կը սկսի առաջվայ նման կրաւորական դիմադրութիւն ցոյց տալ Եւրոպայի արդարացի խորհուրդներին»:

Վիէնայի «Politische Correspondenz» լրագիրը ասում է, որ Թիւրքիայի ցոյց տուած պատրաստականութիւնը կանոնաւորել ֆինանսները և քաջն էլ զօրքը, հետեանք են ուստաց դեսպան Նելիզովի առաջարկութիւններին և պետութիւնների միջամտութեան երկիւղին:

«Daily News» լրագիր Հռոմի թղթակիցը հեռագրում է, թէ Ռուս ստացաւ Գալուստից մի նամակ, որ նա պէտք է կարգար հայոց դատի համար գումարված Սալա Գանեաի միախնդում, ծերունի պետական անձը, յիշեցնելով իտալացիների դիւրադարացութիւնը, յոյս է յայտնում, որ այդ աղքատի կը կանգնէ թշուառ հայերին օգնելու համար:

ՆԵՐՔԱՍԱՐ ԹԻՒՐԿԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՈՐ

Լ. օնդ օն, դեկտեմբերի 19/31-ին

Եւթական խնդրին հետ քիչ շատ կարեւորութիւն կը ստանայ երկրաւոր թիւրքերու խնդիրը: Այդ թիւրքերը հիմա կը ճանչցուին «յառաջարկման» և բարեկարգութեան քօմիթէ՝ անունին տակ: Ասոնց սահմանում է, որ 1876-ի սահմանադրութիւնը վերականգնանայ և ամբողջ Թիւրքիայ փրկութիւնը անոր մէջ փնտռուի: Պօլսոյ մէջ քիչ շատ շարժումներ կընեն, իսկ

ՄԵԾ ՄՐՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀՈՒՐԱՆՈՑ (Большая Московская Гостиница)

(ՐՈՍՏՈՎ. ԴՈՒՆԻ ՎՐԱ)

Մրանով յայտարարվում է, որ Րոստովում, Մեծ Սաղավաջա փողոցի վրա, հայ աղքատների կեղեցական հոգաբարձութան պատանոց տան մէջ, բացել եւ ԱՌԱՋ-ՆԱԿԱՐԳ ՀՈՒՐԱՆՈՑ և ձԱՇԱՐԱՆ, ամեն տեսակ յարմարութիւններով, ձիւ և շքեղ կահ-կարճարեզով զարդարված են սենեակները և եղբարական լուսով լուսաւորված: Կայ վեր բարձրանալու ՄԵԹԵՆԱՑ, ԼՈՂԱՐԱՆ և բնակիչների համար պէտք եղած միւս բոլոր պարագաները, եւրօպական առաջնակարգ հիւրանոցների օրինակով: Հիւրանոցը ունի մինչև անգամ թարգմաններ:

(№ 130)

7—16

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ ՓԱՌԱԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԳ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1897 Թ.

Ս. ԷՋՄԻՍՏՆԻ

ՎԵՀ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ. Ս. ԷՋՄԻՍՏՆԻ. ԳԵՈՐԳԵԱՆ ձԵՄԱՐԱՆԻ և այլ պատկերներով զարդարած գիւն է 20 Կ.

Վաճառվում է թիֆլիսում, կենտրոնական և «Արարատ» գրախառնանոցներում, վիճակային կոնսիստորիաներում և հոգևոր կառավարութիւններում: Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զիջում, եթէ գինն ու էջմիածնի տպարանական ժողովին այս հասցեով. ՏՎ. ԵՄԻԱԶՅԱՆ, Կոմիտե. (№ 131) 9—10

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА НА 1897 ГОДЪ

На политическую, общественную и литературную газету

„КАЗБЕКЪ“

(ВТОРОЙ ГОДЪ ИЗДАНИЯ)

Выходит по вторникамъ, четвергамъ и воскресеньямъ, а по средамъ, пятницамъ и субботамъ (по мѣрѣ накопленія матеріала)—прибавленія, въ конхъ печатаются телеграммы, справочныя свѣдѣнія и объявленія.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкою на домъ во Владикавказъ: на 12 мѣсяцевъ 6 р. 00 к., на 6 мѣсяцевъ 3 р. 50 к., 3 мѣсяцевъ 2 р., 00 к., 1 мѣсяць 75 к., съ пересылкою по почтѣ иногороднимъ: на 12 мѣсяцевъ 7 р., на 6 мѣсяцевъ 4 р., на 3 мѣсяца 2 р., 50 к., на 1 мѣсяць 1 р.

Во избѣжаніе замедленія высылки газеты, требующей много времени на заготовленіе адресовъ, контора газеты проситъ г.г. иногороднихъ подписчиковъ подписываться заблаговременно, адресуя свои требованія въ г.г. Владикавказъ, въ редакцію газеты «Казбекъ»

2—3

ՆԻԿՈԼԱՅՈՍ ԱՐԲԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Չեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշվապահ թեման

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշվապահութիւն գործնականապէս, եւրապականով, և եղած գէտերեւում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:

ՊԱՐԱՊՍՈՒՆԻԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշվապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական հիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերտնի գործարանական հաշվառեսութեան:

Բ) Առևտրական թուղանութիւն:

Գ) Առևտրական նամակագրութիւն:

Դ) Գեղարդութիւն և ամենալատ ձեռքերի ուղղութիւն:

Պարապոստները սկսվելու են յունվարի 15-ից ճաշից յետոյ և պարբերաբար չափանակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապոստներ:

Ցանկացողները թող գինն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյան, ՍՈՒՐՍԿԻ Սաղավաջա փողոց, տուն Մարքարովի, № 27:

Վերոյիշեալ հաշվապահութեան ձեռնարկը ծախվում է թիֆլիսում, թիւղեկներ գրա-վաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրախառնանոցներում:

Գինն է 3 ր. 50 կոպէկ:

Օտարաբարաբայները գիրքը գնելու համար կարող են գինը հեղինակին, առանց պատասխանի ծախս վճարելու:

(Ե. Տ.)

(№ 141) 8—15

ԱՌԵՆՑ ԿՈՂՄԵՆԱԿ. ՈՅԺԻ ԵՒ ԺԵՄԵՐԻ

ԼԵՄԻՆԵԼԻ

ՍԻՓՕՆ-ԷԼԵՎԱՏՕՐԸ

Բարձրացնում է ջուրը 35—70 և աւելի արշին

ՋՐԵԼՈՒ

Դաշտեր, այգիներ, պարտեզներ և այլն:

ՋՈՒՐ Է ՏԱԼԻՍ

Քաղաքներին, կալուածներին, ամրանոցներին, գիւղերին:

ԲԱՐՁՐԱՑՆՈՒՄ Է ՋՈՒՐԸ

Չորագլուխները, սարերը և ամեն տեղ, ուր ջրի կարիք կը լինի:

(№ 136)

6—15

Тифлисъ, Мадеровская, собств. домъ.

ԿԱԿԱՕ ԲԼՈՕԿԷՐ

ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՍԻՉԻ, արկղիկներում, 1/1, 1/2, 1/4 և 1/8 կիլոգրամ:

(GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև: Անավերջելի 1894 թ-ի համաշխարհային ցուցահանդիսում:

Գլխաւոր պահանջը՝ գեղարարական ապրանքների Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութիւնը թիֆլիսում:

(№ 6)

(Ե)

44—50

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, 30-ին վարի 4-ին

Կ Օ Ն Ց Է Ր Տ

Յայտնի երգչուհի

Ա Դ Է Լ Բ Օ Ր Գ Ի

մասնակցութեամբ պրոֆէսոր պրինսիպ

Լ ՈՒՑԱՏՏԻ

Տօմակներ կարելի է ստանալ Բ. Միրիմանյանի երաժշտական դէպոզիտ (№ 147) 3-

ԲԵՐՏԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Առևտրական տունը (որը գոյութիւն ունի 1868 թ-ից) պատիւ ունի յայտնեւոր պ.պ. շերամապահներին, որ ԲԱՂԴԱԳԻ ՍՊԵՏԱԿ ԵՒ ՖԲԱՆՍԻԱԿԱՆ ԴԵՂԻՆ ԲՕԺՕԺԻՑ ՊԱՏՏԵՐԻ ՍԻՍԵՄՈՎ, ՊԱՏՐԱՍՏԱՎԱՐ ՍԵՐՍԸ ԳԻՆԻ ցանկացողները գին և պայմաններ մասին պէտք է դիմեն կովկասի և Պարսկաստանի ներկայացուցիչ ԵՂԻ. ՄՆԱԶԱԿԱՆԵԱՆՆԵՐԻՆ հեռեւեալ հասցեով՝ ԲԱՏՄՄԵ, Բր. Мнацаканянцъ.

(№ 146)

(7)

3—12

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1897 ГОДЪ

на ежедневную, политическую, литературную, общественную и коммерческую газету

„ОДЕССКІЯ НОВОСТИ“

(XII ГОДЪ ИЗДАНИЯ)

Составъ сотрудниковъ «Одесскихъ Новостей» неизмѣнно пополняется новыми силами; въ настоящее время въ нашей газетѣ принимаютъ постоянное участіе и общались впродъ свое участіе слѣдующія лица: Проф. Г. Н. Афанасьевъ, А. А. Борзенко, И. Бунигъ (поэтъ), Н. Г. Вучетичъ, А. И. Горькій, Ф. К. Домбровский, П. И. Звѣздичъ, Н. М. Златовратскій, Л. А. Золотаревъ, Г. В. Зуевъ, А. П. Ивановъ, (геологъ), Ивановичъ, Имярекъ, Е. П. Карповъ, (драматич. писатель), проф. А. И. Киричниковъ, Л. А. Куперникъ, В. С. Лопидусъ (Lapis), П. С. Лефи, Е. Н. Любичъ, В. Н. Маракуевъ, А. И. Марквичъ, А. Малининъ, Д. Л. Мордовцевъ, худож. В. В. Наакъ, А. И. Незабудкинъ, А. О. Недолинъ, Никитинъ (поэтъ), П. А. Нилусъ, проф. Харьковск. универ. Д. Н. Овсяниковъ-Куликовскій, А. М. Пальховскій, Д. Н. Ратгаузъ, В. И. Ребиковъ, В. Д. Соколовъ (геологъ), проф. О. И. Успенскій, А. И. Федоровъ (поэтъ), Н. П. Цоппи, С. Н. Южаковъ, и друг.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Безъ доставки: На 1 мѣсяць—90 к., на 3 м.—2 р. 50 к., на 6 м.—4 р. 50 к., на годъ—8 р. Съ доставкою: на 1 мѣсяць—1 р., на 3 м.—2 р. 75 к., на 6 м.—5 р., на годъ—9 р. Съ пересылкою въ другіе города: На 1 мѣс.—1 р. 10 к., на 3 мѣс.—3 р., на 6 мѣс.—5 р. 50 к., на годъ—10 р.

За границу доплачивается къ подписной цѣнѣ 60 коп. въ мѣсяць. Для годовыхъ подписчиковъ допускается разсрочка во взносъ подписной платы для иногороднихъ: при подпискѣ 5 руб. и до начала второго полугодія 5 руб.; для городскихъ—при подпискѣ 5 руб. и до начала второго полугодія 4 руб.

ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ: Въ Одессѣ: Въ Главной Конторѣ, на Дерибасовской ул. въ домѣ Греческаго училища.

2—3

Редакторъ-Издатель А. П. Старковъ

„ԱՐԱՔՍԻ“ ԽՄԲԵԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Բացված է «ԱՐԱՔՍԻ» 1897 թ-ի բաժանորդագրութիւնը: Հանգիսի երկու գրքերը, որ պարունակելու է աւելի քան 150 ձոխ նկար, գլխաւորապէս հաճահայաստանի բնութիւնից և տեղերից ամենայն ճշգրտութեամբ կը հրատարակվեն ապրիլ և նոյեմբեր ամիսներին:

Բաժանորդագրելը միւսով է նշոյր—երկու գրքի համար 3 ռուբլի: Արտասահման՝ 10 ֆրանկ կամ 2 ղոլար: Մեր այս ձեռնարկութեան մասին աւելի մանրամասնօրէն գրուած է «Մշակի» № 135-ի մէջ:

1895 տարեշրջանի II գրքը լայն կը տեսնի փետրվարին:

Գինելու է այս ապանով հասցեով:

ՍԵՏԵՐՅՈՒՐԻՑ, Симеону Гуламирянцу կամ ST. PETERSBOURG, Siméon Goulamiriantz.

5—5

(№ 138)

Սիմէոն Գուլամիրյանց

ԵՐԵՎԱՆԻ ԸՆՏՐՐ ՍԵՐՍ

ԱՐԱՔՍԻ ՎԱՆԻԻ կալուածներում Պատեօրի սրտէմով պատրաստած, կարելի է ստանալ թիֆլիսում՝ Ս. ԿԻԷԼՍԿԻ Կ ԵՆ Կ ԵՆ Ի մօտ, հաղորդի բարձրամարտում:

Ս ան օ թ, Այս շերամապահաց ստացված արդիւնքը Արմաշի վանքի կիսմով գլխաւոր պրէսերն է կաղմուծ, և ծախվում է բացարձակապէս նոյն վանքի հաշուին:

(№ 150)

3—12

Открыта подписка на 1897 годъ на газету

„КАСПІЙ“

(XVII годъ изданія)

Въ 1897 году „Каспій“ будетъ выходить въ Баку ежедневно, кромѣ дней послѣ-праздничныхъ, по прежней программѣ газеты литературной, общественной и политической, съ обширнымъ нефтянымъ отдѣломъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой: на 12 мѣс.—7 р., на 11 мѣс.—6 р. 50 коп., на 10 мѣс.—6 р., на 3 мѣс.—5 р. 50 коп., на 8 мѣс.—5 р., на 7 мѣс.—4 р. 50 к., на 6 мѣс.—4 р., на 5 мѣс.—9 р. 50 к., на 4 мѣс.—3 р., на 3 мѣс.—2 р. 50 к., на 2 мѣс.—2 р. и на 1 мѣс.—1 р.

Съ пересылкою: на 12 мѣс.—8 р. 50 к., на 11 мѣс.—7 р. 50 к., на 10 мѣс.—7 р., на 9 мѣс.—6 р. 50 к., на 8 мѣс.—6 р., на 7 мѣс.—5 р. 50 к., на 6 мѣс.—5 р., на 5 мѣс.—4 р. 50 к., на 4 мѣс.—4 р., на 3 мѣс.—3 р., на 2 мѣс.—2 р. 50 к., и на 1 мѣс.—1 р. 50 к.

За границу: на годъ 13 руб. на полгода 7 руб.

Допускается разсрочка платежа подписныхъ денегъ на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносятся не менѣе 3 руб. городскихъ и 4 руб. 50 коп. иногородними подписчиками; затѣмъ 15 февраля—2 р. и 15 марта—2 руб.

Иногородные адресуютъ свои требованія: въ Баку, въ редакцію газеты „Каспій“. Подписка принимается: въ Баку—въ конторѣ газеты, Армянская улица, домъ Крассильникова; въ Тифлисѣ—въ книжн. магазинѣ Хиддикели у И. К. Словинскаго; въ Кутаисѣ—при книжномъ магазинѣ братьевъ Чиладзе, противъ собора, на Тифлисской ул., собственный домъ; въ Батумѣ—при книжно-газетномъ агентствѣ М. Николадзе; въ Елисаветполѣ—у Г. А. Альтгаузена, при его торговлѣ аптекарскими товарами; въ Москвѣ—въ конторѣ Метцля; въ Н.-Новгородѣ—въ Рождественскомъ газетномъ кіоскѣ, и во всѣхъ извѣстныхъ книжныхъ магазинахъ столицъ и провинціи.

3—3